

NYELVÉSZETI TANULMÁNYOK

A SZEGEDI M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
MAGYAR ÉS FINNUGOR NYELVÉSZETI INTÉZETÉBŐL
SZERKESZTI: HORGER ANTAL ÉS MÉSZÖLY GEDEON

V.

AZ UGOR ROKONSÁGNEVEK ALAKTANÁHOZ

ÍRTA:

SIMON JÁNOS

SZEGED

1935.

LOU 3553

NYELVÉSZETI TANULMÁNYOK

A SZEGEDI M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM

MAGYAR ÉS FINNUGOR NYELVÉSZETI INTÉZETÉBŐL

SZERKESZTI: HORGER ANTAL ÉS MÉSZÖLY GEDEON

V.

AZ UGOR ROKONSÁGNEVEK ALAKTANÁHOZ

ÍRTA:

SIMON JÁNOS

SZEGED

1935.

A szegedi Ferencz József-Tudományegyetem
Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Karához
benyújtott doktori értekezés.

Bíráló: *Dr. Mészöly Gedeon* egyet. ny. r. tanár.
Társbíráló: *Dr. Horger Antal* egyet. ny. r. tanár.

MÉSZÖLY GEDEON egyetemi előadásaiban, mint a róla készült magánjegyzetek mutatják, több magyar, illetőleg finn-ugor suffixum magyarázatánál használja fel a primitív ember lélektanát, illetőleg a primitív ember szelleme nyelvi megnyilatkozásainak feltehető mondattanát. A ma élő primitív népek és nyelvek tanulmányozása által, összehasonlítva és kapcsolatba hozva az eredményeket a kultúrnépek alsóbb osztályainak néprajzi vonásaival, a modern néptudományi irodalom sok megfejtési eszközt szolgáltat a nyelvtudomány számára is. Így különösen figyelembe veendő az a megállapítás, hogy a primitív ember képtelen abstract gondolkodásra, a primitív ember concret gondolkodik és ezen concret gondolkodásának számos megkövült formájával találkozunk a mai kultúrnyelvekben is. (Reallex, der Vorgeschichte).

MÉSZÖLY a primitív ember concret gondolkodásával magyarázza azt a tényt, hogy a helyhatározói ragból (vö. *itt*, *Kolozsvárt*) fejlődött ki a *-t* tárgyrag, továbbá időhatározó és állapothatározó rag (*kikelet* = kikeletkor, *mënet* = menés közben), az igenévképző (*mëntében* és a régi *mënette*), a mult idő jele (*mënt*) és a főnévképző *-at*, *-et* (*kikelet* = Frühling), továbbá a genitivus ragja az *étszaka* birtokosjelző összetételben. Ugyanő a primitív ember concret nyelvének maradványát látja abban, hogy a helyhatározói *-n* raggal azonosnak bizonyul a mód és állapothatározó *-n*, az egyes harmadik személyrag *-n*, és a genitivus ragja az *ön* szóban, mely a természetes nyelvben mindig birtokosjelző és csupán a nyelvújítás mesterségesen ru-

háztá fel a nominativusi szereppel a még ma is eléggé szokatlan *ön* megszólításban. MÉSZÖLY szerint a primitív korszak nyelvi emléke az is, hogy a lativusi helyhatározó *-é* rag birtokszót alkot az *enyém, tiéd, övé* stb. alakokban és hogy a nyelvjárási lativusi *-ni* rag (*papni* megyek) azonos a célhatározó ige-névképzővel (*favágni* megyek).

E szerény munkámban a primitív mondatban szempontjából óhajtom megvilágítani az *atya, anya* típusú szavakat az ugor nyelvekben.

SIMONYI ZSIGMOND (Tüzetes Magyar Nyelvtan I, 291) e szókat kicsinyítő képzővel ellátottaknak tartja.

„Ide tartoznak még a rokonsági elnevezések (kivált *apa, atya, anya, bátya, néne, öcse*-) amennyiben harmadik személyekben eltűnik a véghang: *ap-ja, nén-jök* stb. Nem lehetetlen, hogy itt újabb rövidüléssel van dolgunk, talán azért, hogy ezen alakok is kétagúak legyenek, mint a többi alak, kivéve a többes második személyt, mely azonban ritkább használatú. Tekintetbe lehetne venni még az egyes *ó, ő* tőknek hasonló összerántását: *ajtaja, disznaja* h. *ajta, diszna* (v. ö. a csakugyan kimutatható *atyája, atyájuk* alakokat, l. NySz.). De legvalószínűbb tán mégis az a magyarázat, (melyet Nyr. V.:482. adtam, s melyet Budenz is elfogadott MUGSz az *anya* cikkben), hogy e szóknak *-a, -e* véghangjában kicsinyítő képző lappang. Az első személyben kegyeletből, a másodikban udvariasságból a kicsinyítés kapott föl, míg ha a harmadik személy apját, anyját emlegették, semmi ok sem volt ilyen figyelemre“.

BUDENZ, kire SIMONYI utal, a következőket írja (MUGSzót. 745. l.). „Bármily hasonló is a m. *atya, anya*-hoz a török *ata, ana*, itt mégsem lehet szó kölcsönvételtől, ha számba vesszük, mily bőven termettek az ugor nyelvekben mindenféle rokonsági viszonyok elnevezései s mily nagy részét találjuk ezeknek a magyar és egyéb nyelvekben egyezőnek (v. ö. *ip, napa, öcs, vő, meny, ángy*). Hozzájárul, hogy a m. *atya, anya* bizonyos alaki párhuzamosságot tüntetnek fel: a szóközépi consonans jésítésében, hosszabb *á* végű töben s ennek rövidülésében 3 személyrag hozzájárultában. Ezek megint sajátos eltérések a hasonló török szók alakjától. Ezt a sajátos tövéget e szóknak főleg megszólításra való használatát tekintve, diminutív képzésnek tartjuk. A 3. személyragos alak, mely nem is szolgál meg-

szólításul, az egyszerű alaptőktől valónak látszik: An8, at8, vagyis *annya, attya* e. h. an8ja, at8ja.“

A Magyar Etymologiai Szótár szintén azt a megállapítást fogadja el, hogy „az *anya* tövégi *a*-ja nem képző“ (103. l.) és ugyanilyen értelemben nyilatkozik az *apa* és *atya* (105. 177) *a*-járól.

Az Etym. Szótár illető cikkei már megjelentek, midőn MÉSZÖLY GEDEON az *anya, atya, apa* végső *a*-jának eredetéről az eddigivel ellentétes véleményt nyilvánított a Magyar Nyelvben 1916-ban megjelent egyik értekezésében (XII, 6—9). Ezen értekezésében a következőket fejté ki.

„Zúz (nem az ige!) — ez volt régen az aprójószág ismert testrészének, ízletes falatjának a neve. Birtokos személyragozása így folyt: az én zúz-om, a te zúz-od, az ő zúz-a v. zúz-ja > zúz-za, a mi zúz-unk stb.

Pl. Megszaggatom ő zúzjoknak belőlvalóit. (Bécsi K. 199.) A söpredéket leviszik a májra, zuzra. (Com: Jan. 51.) Kettős gyomrok vagyon, mint a madaraknak az ő begyek és zúzzok. Misk: Vkert 8.

De nemcsak régen mondták: 'valaminek a zúza v. zúz-ja > zúzza,' hanem Nagykőrösön még ma is azt mondják: 'a libának a zúzza.' Mivel pedig e szó, mint általában a testrészek neve (l. MELICH: MNy. XI, 361-2) leginkább az egy birtokos-egy birtokú harmadik személy-raggal forgott a magyar szájában, ezért ez a személyragos zúza, zúzza alak fészkelődött meg a magyar elméjében a ritkán emlegetett ragtalan zúz rovására s kiszorította az eredeti zúz-t szótői mivoltából s így lett a ragozás: zúz(z)á-m, zúz(z)á-d, zúz(z)á-ja, zúz(z)-ánk stb. A zúz(z)á-ja alakban tehát, az etymológiát nézve, meg van kétőzve a birtokos személyrag, a nyelvérték előtt azonban csak a -ja tetszik már ragnak, szótőnek pedig a zúz(z)á-t. Nagykőrösön is ez a bővült tő van az egyes számú első és második személy ragja előtt: zúzzá-m, zúzzá-d s így a többes személyekben mind a háromban; csupán az egyes harmadikban marad meg az eredeti alak: valamint a zúz-za (zúz-ja; v. ö. Bécsi K.-beli zúzjok = 'az ő zúzzok') A zúz — valaminek a zúz(z)a > zúz(z)ája sorhoz hasonlót többet is találunk a népnyelvben. Máj — valaminek a mája > kácsa májája; láb — valakinek a lába > rántott csirke lábája, stb.

Mint a testrészek, úgy a rokonsági elnevezések is rendszeren birtokviszonyban fordulnak elő. Nem *öcs*-ről, *hug*-ról, hanem rendszeren valakinek *öccsé*-ről, *hugá*-ról beszélünk, ennek következtében az egy birtokos egy birtokú harmadik személyraggal bővült *tő* e rokonsági nevek ragozása rendjében is olyszerű változásokat okoz, mint a testrészeknél láttuk.

Az *öcs* illető személyragos alakja: régi *öcs*-e > későbbi *öcs*-je mai *öccse*. Ezen birtokos ragozása nem: *öcs-öm*, *öcs-öd*, *öcs(cs)e*, *öcs-ünk*, stb., mint a régi *zúz-om*, *zúzod*, *zúz-(z)a*, *zúz-unk*, stb., hanem *öcsé-m* *öcsé-d* *öcs-cse*, *öcsénk*, stb., mint a nagykörösi: *zúzzá-m*, *zúzzá-d*, *zúz-za*, *zúzzá-nk* stb. És nemcsak *hug-om*, *hug-od*, *hug-a*, *hug-unk* van, hanem a *hug-a* hatására a népnyelvben *hugá-m*, *hugá-d*, *hugá-ja*, *hugá-nk* is, mintájára az általános *zúzá-m*, *zúzá-d*, *zúzá-ja*, *zúzá-nk* képletnek. Efféle jelenségeket a többi rokonságnevek közt is észlelhetünk. *Kar-ja* helyett régen azt mondták: *kar-a*, (mint *láb-a*), *báty-ja*, *báttya* helyett tehát: *báty-a*, s íme, a népnyelvben megvan ugyan még a *zúzom*, *zúzod*-nak megfelelő *báty-om*, *báty-od* ragozás (MTSz), de már a köznyelvben a birtokos személyragozás régi *báty-a* egységes szótővé válván, így beszélünk: *bátyá-m*, *bátyá-nk*. Nem: *aty-unk*, *any-unk*, hanem *atyá-nk*, *anyá-nk*. Régi nyelvben *atyája* és *atyájok* is van (EtSz.), mint *májája*, *májájuk*, valaminthogy napjainkban *ipa*, *napa* helyett ezt is hallani: *ipá-ja*, *napá-ja*.

MÉSZÖLY nem elégedett meg azzal, hogy az *atya*, *anya* stb. végső *-a*-jának személyragi eredetét bizonyította, hanem kiterjeszkedett azon vélemény cáfolására is, mely az illető *-a*-t kicsinyítő képzőül fogja fel.

MÉSZÖLY okfejtése (id. m. 8.) a következő:

Mások, bár a *zúzza*, *tompora*, *órja* stb. pusztá nominativust helyesen eredetibb személyragos alaknak fogják fel, már az *atyá-m*, *öcsé-m* és társaibeli *-á*-, *-é*-, elemet nem eredetibb birtokos személyragnak tartják, hanem finnugor kicsinyítő képzőnek. Abból, hogy a bővebb *tő* az első és második személyben van meg: *atyá-m*, *atyá-nk*, *atyá-d*, *atyá-tok*, a rövidebb pedig a harmadikban, *aty-ja*, *aty-juk*, a kicsinyítő képzővel való becézés öntudatos alkalmazását látjuk, tudniillik magaméról szólva: gyöngédségből, tiedről szólva szemben: udvariasságból élek a megtisztelő kicsinyítő képzős alak-

kal; háta mögött azonban — úgysem hallja — csak a finn-ugor kicsinyítő képző melegsége nélkül, egész ridegen emlegetem az *aty-ját*, *any-ját* egy harmadik személynek. Hogy azonban az *atyá-m—aty-ja*-féle töviszonyból semmi jogunk nincs következtetni kicsinyítő képzőre, az kitűnik először abból, hogy más kicsinyítő képzővel alkotott rokonságneveknél a tőnek ily viselkedését nem észleljük, pl. *após-om—apó-sa*; másodszor megtetszik abból, hogy testrész nevében is van — mint fentebb láttuk — olyan *atyá-m—aty-ja*-féle töviszony: *zúzzá-m*, *zúz-za*, már pedig csak nem akarják becézni Nagykőrösön a te hamis *zúzzá-d*-at a csirke *zúz-za* rovására? Azt állítják, hogy az *atya*, *anya* stb., alakját tekintve, minden ellenvetés nélkül lehet *-a* kicsinyítő képzős. Ezt azonban mindjárt nem látjuk igaznak, mihelyt arra is tekintünk, hogy ezeknek *attya*, *annya* (< *atyja*, *anyja*) *n o m i n a t i v u s* u k is van. (V. ö. EtSz.) E változatok nyilván mutatják a birtokos személyragos eredetet. Valakinek *attyafia* — itt bizonyára személyragos alak az *attya-* s bizonyára azonos eredetű szó az *attyafiá*-val az *atyafia*, *atyafi*: íme, itt is az *atya* és *attya* alak azonossága.

MÉSZÖLY véleményét reáhivatkozás nélkül átvette BEKE ÖDÖN „Boglya és társai” cikkében. (Magyar Nyelvőr LVIII, 76—81). Ő a 77. lapon így nyilatkozik: „Birtokosragos alak csak olyankor válhatik nominativusalakká, ha az gyakrabban fordul elő, mint a ragtalan alak s a személyrag funkciója ennek következtében elhomályosodik. Ilyenek pl. a következő esetek: ...Rokonságnevekben: ...*atya*...” stb.

TECHERT JÓZSEF „Rokonságneveink történetéhez” c. értekezésében, mely a Magyar Nyelvben (XXX. 17—20) jelent meg, újra és kimerítőbben foglalkozik e kérdéssel.

Értekezéséből idézzük a következő részleteket. (17. l.) „Ismeretes, hogy legtöbb eredeti rokonságnevünk nem egytagú, mint azt a finnugor megfelelők alapján (a tövégi magánhangzó lekopása után) várnók, hanem kéttagú, s végső magánhangzójuk *-a* (illetőleg *-e*): *anya*, *apa*, *atya*, *bátya*, *néne*. E közös végső magánhangzót a nyelvtudomány már régen különválasztotta a tulajdonképeni szótövektől. Az EtSz. első kötete az említett mélyhangú szavak tárgyalásánál SIMONYI évtizedeken át uralkodó, részletekben ma is megcáfolatlan nézetét fogadta el, aki e járulékot kicsinyítő képzőnek

tartotta. E magyarázatot azonban éppen nem látszik megerősíteni az említett szavak néhány ragosképzős alakja. Az *atyám*, *atyád*, *atyánk*-féle alakok, t. i. valóban a hosszabb *atya* (ragok előtt a tő *atyá-*) szóból alakultak; de már az *atyja*, *atyjuk*, *atyó* csupán egy rövidebb *aty-* szótöbblől eredhettek... Miért nem járult e képző (*-a ~ -e*) minden rag előtt az alapszóhoz? SIMONYI e nehézséget a következőképen igyekszik megmagyarázni: 'Az első személyben kegyeletből, a másodikban udvariasságból a kicsinyítés kapott föl, míg ha a harmadik személy apját, anyját emlegették, semmi szükség sem volt ilyen figyelemre.' Sokkal valószínűbb BEKE ÖDÖN feltevése (Boglya és társai); ő a rokonságnevek (nevezetesen: *ará*, *ip[a]*, *nap[a]*, *atya*, *apa*, *anya*, *bátya*, *néne*, *hug[a]*, *öcs[el]*) *-a -e* végzetét elhomályosult 3. személyű birtokos személyragnak tartja... Hasonlóképen alakult tudvalevőleg legtöbb testrésznevünk is: *vese*, *zuza*, *mája* stb."

TECHERT idézett soraiból megállapítható, hogy ő éppen úgy nem vett tudomást MÉSZÖLY fejtegetéseiről, mint BEKE, míg azonban BEKE, MÉSZÖLY eredményének átvétele alkalmával egyszerűen senkire sem hivatkozik, addig TECHERT nem mulasztja el a hivatkozást, de nem MÉSZÖLYre, hanem BEKÉre hivatkozik. Ezért esik abba a tévedésbe, hogy azt hiszi, hogy SIMONYI nézete, „részeleiben máig is megcáfolatlan“. Ugyanis BEKE nem bocsátkozik SIMONYI cáfolásába, illetőleg MÉSZÖLY-től csupán a rövid eredményt veszi át, ellenben MÉSZÖLY érveit mellőzi. MÉSZÖLY azonban, mint fentebb olvashattuk, SIMONYI nézetét alaposan megcáfolta, midőn kimutatta a kicsinyítőképzővel és becézéssel való magyarázat képtelenségét az *atyá-m*, *aty-ja* és *zuzzá-m*, *zúz-za*-féle töviszonyok párhuzamba állítása és egy nevezőre hozása által.

TECHERT cikkének következő részében az *atya*-típus személyragos alapon való magyarázatát, melyet BEKE után elfogad, igyekszik SYLVESTER nyelvtanával bizonyítani, melyre MÉSZÖLY cikkében nincsen utalás. Ugyanis TECHERT azt állítja, hogy SYLVESTER „még ismerte az eredetibb, egytagú alakokat is... Példaszavai ragtalan alakban (nomina seorsum sumpta) így hangzanak: Auus, ős — Socer, Ip — Socrus, nap — pater, at — mater, an...“ Szerintünk azonban TECHERT nagyon téved. Az az eset forog fönn, hogy SYLVESTER, mint más nyelvtanírók

is néha, kikövetkeztetett alakokat ír és az *aty* és *any* stb. nála pusztán kikövetkeztetés. Világos ez abból, hogy SYLVESTERnek számos műve maradt fenn és azokban nem lehet találkozni *aty* és *any* alakokkal. Véleményünk szerint SYLVESTER azon megjegyzése a rokonsági nevekre, hogy „ista nomina non sunt seorsum sumpta, sed cum affixis pronomibus... usu tamen receptum est, ut his utamur interdum, ut simplicibus“, nem jelenti azt, hogy ő az *attya*, *annya* (atyja, anyja) alakokon kívül még az *atya* és *anya* alakokat is személyragosoknak tartotta. Tehát TECHERT cikke nem vitte előbbre a kérdés megoldását, illetőleg a már MÉSZÖLY által megoldott kérdés újabb megalapozását.

Szerintünk azonban MÉSZÖLY fejtegetéseihez újabb bizonyítékokat szolgáltatnak a primitív nyelvek bűvárlatai.

Különböző rokonsági csoportokhoz tartozó primitív nyelveken, illetőleg primitív mondattani sajátságokat megőrzett nyelveken észlelhető az, hogy bizonyos fogalmakat csak bizonyos személyekre vonatkoztatva fejezzék ki és ilyen esetekben eme rávonatkoztatás birtokviszonnyal van érvényre juttatva. UHLENBECK közli (Anthropos VI. 365) az algonkin dialektusokról, hogy azok nem rendelkeznek az „atya“ fogalomnak megfelelő szóval, hanem csak az „atyám“, „atyád“ stb. fogalmakra vannak szavaik. Ők tehát nem tudják kifejezni abstracte az „atya“ fogalmat, hanem csak valamely személynek meghatározott atyjáról tudnak beszélni, a genitivusi viszony által mintegy concrete reámutatni. És míg ez esetben a rokonsági nevekről van szó, K. von den Steinen „Unter den Naturvölkern Zentralbrasiliens“ c. művében (79) hasonlóan nyilatkozik a testrésznevekről: „Sehr ausführlich nahm ich die Körperteile auf, weil sie stets mit den Pronominalpräfixen verbunden sind, der Indianer also nicht etwa sagt: „Zunge“, sondern stets mit dem Zusatz der Person: „Meine Zunge“, „deine Zunge“, „seine Zunge“. Hasonló olvasható a Real-Lex. der Vorgeschichte c. műben (X. 300): „Das primitive Denken ist konkret. Wie wenig es begrifflich arbeitet, zeigt, dass in den meisten primitiven Sprachen die menschlichen Körperteile nie als solche, als Arm, Bein, Nase vorgestellt werden, sondern nur in der konkreten Verbindung mit einer Persönlichkeit: mein, dein, sein, ihr Arm, Bein oder Nase, und dass darum auch für diese Verbindung andere Pos-

sessivpronomina oder Affixe verwendet werden als für wirtschaftliche Eigentumsansprüche an ein Haus, Kanu oder Schwein. *Wilhelm Havers* „Syntax und primitive Kultur“ c. művében a tárgyaltaéhoz kapcsolja a birtokos névmásnak bizonyos nyelvekben szokásos úgynevezett proleptikus használatát is, amelyen például a kelta grammatikában az efféle szerkezet: „abschlagen sein Haupt von dem unverschämten Kerl“. A sémi nyelvekben is közöséges dolog: 'az Isten neve' helyett 'az ő neve az Istené' vagy 'testvérem szíve' = 'az ő szíve a testvéremé' (uo), továbbá arab, kopt stb. nyelvekben.

Ezeket vonatkoztatva MÉSZÖLY-nek az *atya*-tipusról való nézetére, megállapítható, hogy az *atya* végső *a*-ja valóban birtokos személyrag és mint ilyen ama primitív kor maradványa, amidőn az abstract gondolkodás hiányában a rokonságnevek állandóan birtokviszonyban voltak használatosak és a birtokviszony kifejezéséül el voltak látva a birtokos személyraggal.

MÉSZÖLY említett cikkében (9. l.) a vogul nyelvet is érinti: „Van a vogulban, melynek nincsenek hangtörténetét ellenőrizhető nyelvemlékei, egy kicsinyítő képzős gyanánt fölfogott, 'anya' jelentésű szónak oly birtokos személyragozása, mint: *anyá-m*, *anyá-d*, de *any-ja*; tudniillik: *šāni m*, *šānin*, de *šān-ā*“ MÉSZÖLY, mivel csak a magyar rokonságnevekkel, közelebből a Halotti Beszéd *isennucut* szavával foglalkozott, idézett értekezésében bővebben nem tért ki az érintett vogul alakok tárgyalására, de az kitűnik rövid megjegyzéséből, hogy óvakodik magát azonosítani ama felfogással, mely a vogul *šāni* = 'anya' végső *-i* hangját kicsinyítő képzőnek tartja. Bizonytal kézenfekvő, hogy ha az *anyá-m* — *any-ja* ragozás egy primitív korszak maradványa, akkor azzal más finn-ugor nyelvekben is kell találkoznunk és így a vogul *šāni-m* — *šān-ā* a magyar *anyá-m* — *any-ja* szerint magyarázandó, következőleg a *šān* végső *-i*-je nem lehet egyéb, mint a harmadik birtokos személyrag és nem kicsinyítő képző.

A vogul nyelvjárásokban az egyes számú birtokosra és egyes számú birtokra mutató személyragok közül a 3. személyű a következő hangalakulatokat tünteti föl:

Északi vogul: *-ä*, pl. *kwol* 'ház', *kwolä* 'háza'. (MUNKÁCSI BERNÁT: Vogul Nyelvjárások 10. l.)

Középlozvai vogul: -*ä*, pl. *kwäl* 'ház', *kwälä* 'háza'. (Id. m. 107.)

Alsólozvai vogul: -*ät*, pl. *oš*, 'juh', *ošät* 'juha' (Id. m. 157.)

Kondai vogul: -*ät*, pl. *kwäl* 'ház', *kwälät* 'háza'. (Id. m. 194.)

Pelimi vogul: -*ät*, pl. *kwäl*, 'ház', *kwälät* 'háza'. (Id. m. 236.)

Tavdai vogul: -*ə*, -*i*, pl. *täu* 'ág', *näm* 'név', *tawe* 'ága' *nämi* 'neve'. (Id. m. 264.)

Tudvalevőleg az illető ragnak -*i* változata magyar nyelvjárásokból is ismeretes. Az eredetibb -*ë* alak, mint HORGER ANTAL „A magyar nyelvjárások“ c. művében olvasható (138. l.) a magyar nyelvterület „kisebb részén egy fokkal zártabbá vált pl. *kezi*, *zsebi*, *eszi*, *nevi*, *szēmi*, *kēsi*, *pēnzi*, *beszēdi*, *mestērsēgi*, *böcsületi*, *hiri*, *füsti*, *būzi*, *körmi*, *tövi*, *földi*, stb. Így a nyugati nyjt. keleti szélén, Vasvár, Sümeg, Keszthely, Nagykanizsa táján le Légrádig, az alföldi nyjt.-nek a Dunán és Dráván túl fekvő részén és az északnyugati nyjt.-nek keleti felében. (Sajátságos, hogy Nagyszalontán, állítólag csak a *legszéli*, *leghegyi*, *legszeleti*, *legvigi*, *legfeneki*-féle fokozott főneveken van -*i* alakja.)

Ebből a tényből, hogy az egyes számú 3. személyrag úgy a magyarban, mint a vogulban mutat fel -*i* alakot, önként folyik az előző érveket kiegészítőleg az, hogy a vogul *šāni* -*i* hangja hangtörténetileg is kifogástalanul azonosítható az egyes számú 3. személyraggal. Az a körülmény, hogy a 3. személyragú *šānā* alakban a rag -*ä* alakú, az ugyanazon ragból eredeztetett elemet pedig az -*m* rag előtt -*i*-nek találjuk a *šān-m* (északi vogul) alakban, egyáltalában nem akadályozza magyarázatunknak, ugyanis hivatkozhatunk a magyar nyelvben is hasonló hangtani tünetre. Nevezetesen a magyar nyelvjárasterület tekintélyes részén a végső nyílt szótagban az egyes 3. személyrag -*e* (= *ä*), ragok előtt pedig -*i*. HORGER írja idézett művében (138. l.): „*keze* mellett szabályosan *kezi*, *kezinék*, *kezire* stb. van“.

SZINNYEI JÓZSEF a vogul *šāni* -*i*-jét kicsinyítő képzőnek tartja: „*wog. -i*: *šāni-m*, *šāni-n* 'meine, deine Mutter' (urspr. *K o s e f o r m* von *šān*; vgl. *šān-ε* ($\epsilon = \ddot{a}$) 'seine Mutter' ohne *De-*minutivsuffix)“. Ez a vélemény azonban az eddigiek után teljesen tarthatatlan és meg kell jegyeznünk azt is, hogy SZINNYEI

egy olyan vogul szót is hoz fel rövid magyarázatában, amely egyáltalában nem létezik, tudniillik a *šān* szót. Ez nem egyéb, mint az ő kikövetkeztetése, olyan, mintha azt mondanók, hogy a magyarban *any* szó van. Ilyen esetben tévedés elkerülése végett legalább is * alkalmazandó (**šān*) vagy kötőjel (*šān*).

Szerény tanulmányom végső eredménye tehát ebben foglalható össze:

1. A primitív ember mondattana is támogatja MÉSZÖLY-nek azt a régi tanítását, hogy a magyar *anyá-m—any-ja* típusú szavak alanyesetében a végső magánhangzó nem kicsinyítő képző, hanem azonos az egyes 3. személyraggal. 2. A vogul *šān* végső magánhangzója sem kicsinyítő képző, hanem hasonlóképen egyes 3. személyragból keletkezett.